

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Michaela Jalandžievová

Historie školství obce Družec

Olomouc 2024

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Historie školství obce Družec“ vypracovala samostatně, pod odborným dohledem PhDr. Pavla Kopečka, Ph.D. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

Michaela Jalandžievová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Pavlu Kopečkovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a připomínky. Dále děkuji místnímu kronikáři Vladimíru Drvotovi za předání cenných informací a rodině za podporu během celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Jalandžievová
Katedra nebo ústav:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Ph.Dr. Pavel Kopeček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

48	Historie školství obce Družec
Název v angličtině:	The history of education in Družec
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá vývojem školství a historií obce Družec. Zaměřuje se na historické souvislosti a změny ve vzdělávacím systému obce od jeho počátků až po současnost. Dále stručně popisuje památky obce. Práce je založena na průzkumu a analýze dostupných pramenů a kronikářských záznamů.
Klíčová slova:	Obec Družec, historie školství, historie obce, vývoj školství
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the development of education and the history of Družec. It focuses on the historical context and changes in the educational system of the village from its beginnings to the present. It also briefly describes the monuments of the village. The work is based on research and analysis of available sources and chronicle records.
Klíčová slova v angličtině:	Village Družec, history of education, history of the village, development of education
Přílohy vázané v práci:	10 příloh
Rozsah práce:	48
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1.1 Dějiny obce Družec	7
1.2 První písemná zmínka o obci.....	7
1.3 Družec ve 14. – 19. století	8
1.4 Družec ve 20. století	10
2 Historie školství obce Družec	14
2.1 Počátky školství ve Družci	14
2.2 Tereziánská reforma školství	15
2.3 Družecká škola v první polovině 20. století.....	17
2.4 Družecká škola po druhé světové válce do roku 1989.....	20
2.5 Družecká škola po sametové revoluci.....	23
3 Památky obce Družec.....	26
3.1 Kostel Nanebevzetí Panny Marie	26
3.2 Družecké sochy	27
3.3 Družecká Kalvárie	28
4 František Bakule.....	29
4.1 Druhé působiště ve Družci.....	30
5 Návrh exkurze	32
5.1 Plán navrhované exkurze	32
ZÁVĚR.....	40
POUŽITÁ LITERATURA	41
SEZNAM PŘÍLOH	43

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je historie školství obce Družec. Tato obec ležící v srdci naší země pro mě není jen místem na mapě. Představuje spojení mezi osobními vzpomínkami a profesním zájmem o vzdělávání. Již od mého útlého věku je tato obec vryta do mé paměti, ať už prostřednictvím rodinných příběhů, kulturních událostí nebo prostřednictvím školy, kterou jsem zde navštěvovala.

V této práci se zaměřím na podrobný průzkum historie a vývoje školství v obci Družec. Začnu přehledem historie obce, od prvních zmínek až po současnost, abych vytvořila kontext pro pochopení vzdělávacího prostředí v této lokalitě. Druhá část mé práce bude věnována samostatnému vývoji školství. V ní se budu zabývat různými obdobími a reformami, které ovlivnily systém vzdělávání ve Družci. Tato analýza zahrne historické události jako Tereziánskou reformu, období obou světových válek až po novodobou historii. Ve třetí části se pokusím přiblížit významné památky a náboženské artefakty v obci, které mají rovněž svůj význam v kontextu vzdělávání a kultury. Samotnou kapitolu taktéž věnuji panu Františku Bakulemu, kterého nejen já považuji za velmi významnou personu v dějinách školství obce Družec. V závěrečné části mé práce se zaměřím na samotný proces vzdělávání, s důrazem na využití praktické výuky pro studenty. Představím návrh exkurze pro žáky druhého stupně základní školy, kterou lze propojit s učivem „naše obec, region, kraj“. Samotné znalosti žáků poté lze ověřit použitím pracovního listu s vhodně volenou obrázkou doplněnou strukturou.

Vzhledem k omezeným možnostem zdrojů k tomuto tématu, budou stěžejním zdrojem práce především kroniky obce Družec. Cílem této bakalářské práce je přiblížit historii a vývoj školství v obci Družec.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Dějiny obce Družec

Obec Družec leží ve Středočeském kraji v jihozápadním cípu okresu Kladno s nadmořskou výškou 370-400 metrů, je vzdálena asi 8 kilometrů od Kladna a přibližně 30 minut od Prahy. Nachází se v malém údolí potoka Loděnice (Kačáku).¹ Dle údajů z posledního sčítání obyvatel k 1.1. 2023 žije v obci 1072 trvale hlášených obyvatel.²

V blízkém okolí obce, přesněji v lese zvaném „Hora“ bylo nalezeno 50 hrobů, ve kterých se nacházely jantarové či zlaté korály, bronzové zbraně, nástroje i nádoby. Tyto nálezy nás informují o obývání zdejší krajiny keltskými kmeny. Přibližně 1200 let před narozením Krista území nynější obce obsadil národ germánského původu – Markomani. Kolem roku 450 čelili Markomané nájezdům Hunů, kterým v četných bojích podlehli. Po roce 450 jej vystřídali naši předkové – Slované, kteří se zabývali především polním hospodářstvím.³

V rozsáhlých lesích zdejšího okolí Slované postavili opevněný četnými hradbami, valy a příkopy hrad Libušín, aby se zde v případě potřeby mohli ukrýt před nepřáteli. Na hradě sídlil knížecí úředník zvaný „župan“, který spravoval širé okolí. Přibližně dnešní kladenský a slánský okres, tehdy pod jménem župy Libušínské. V 10. století však hrad Libušín zanikl a župním hradem se stal „Dřevíč u Kozojed“ na jehož místě dnes stojí pouze kaple sv. Václava. Župa Libušínská byla přejmenována na župu Dřevíčskou. Do těchto dob nebylo o Družci ani zmínky. Obyvatel stále přibývalo a ve 12. století se svolením knížete bylo osídleno zdejší údolí prvními obyvateli. Za tyto pozemky věnované knížetem mu odváděli roční plat a také bezplatně vykonávali práce na knížecích pozemcích. V hojném údolí se zabydlovalo více lidí a osadě bylo dáno jméno Družec, ve staročestíně je význam slova „bližní“.⁴

1.2 První písemná zmínka o obci

Ohledně přesného data založení obce je stále spousta otázek, přikláníme se k 12. století, jak uvádí kronikář Srb. Avšak první písemné zmínky jsou až ze 14. století. O obci Družec se zachovala písemná zmínka z roku 1320, když Zdislav z Dobré obdržel Dobrou a Družec a stal

¹ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 10.
Český statistický úřad. [online] 2023 [cit. 18. prosince 2023] Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/191186757/1300722303.pdf/58801e7b-4f05-4470-908c-7295691d4dd2?version=1.3>

³ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 51

⁴ Tamtéž, s. 51,52

se téhož roku královským zemským písařem až do roku 1356 (četné desky zemské zvané „Zdislavovy“).⁵

O Družci samotném nalezneme první zmínku z doby Karla IV., v knize, jež obsahovala ustanovení a potvrzení jednotlivých duchovních v arcidiecézi pražské. Právo navrhnout faráře příslušelo jen vrchnosti, sám Karel IV. roku 1363 po smrti zdejšího faráře Konráda stanovil Družci nástupce faráře Ondřeje, který také působil v kapli Všech svatých na Pražském hradě jako kněz a opatrovník. Tyto záznamy byly dochovány i během následujících století, je tak možné dohledat duchovní, kteří se angažovali při řízení farnosti ve Družci. Družec tedy spadal pod vrchnost královskou.⁶ V té době měla obec již svůj kostel a v jeho blízkosti v prostorách dnešní návsi se nacházela obydlí prvních osadníků. A právě v souvislosti s místním kostelem je obec i v dalších letech dohledatelná.⁷

1.3 Družec ve 14. – 19. století

Přibližně od poloviny 14. století až do roku 1417 obec patřila ke křivoklátskému panství, což zaštiťovalo královské podací právo, které obci udělil panovník. Poté Družec patřil kapli Všech svatých na Pražském hradě, následně jej roku 1466 dal Jiří z Poděbrad, tehdejší český král, do zástavy Bořitovi z Martinic za jeho věrné služby. Ten se uplatňoval jak na dvoře Ladislava Pohrobka, tak u Jiřího z Poděbrad jako dvorský maršálek a poté jako hofmistr královského dvora. Nástupce Jiřího z Poděbrad Vladislav Jagelonský odevzdal Družec dědičně rodině Martiniců ze Smečenského panství.⁸ V rukou Martinců ves zůstala až do 7. září 1848, kdy došlo císařem Ferdinandem I. Dobrotivým ke zrušení poddanství.⁹ Památka na rod Martinců je zachována v místním kostele, právě znak jejich rodu zdobí strop zdejšího kostela a čelo kůru dodnes.¹⁰

⁵ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 53

⁶ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 29.

⁷ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 55.

⁸ ŠVEJDA, Josef: *Místopis politického okresu kladenského/ za spolupráce učitelstva upravil Josef Švejda*. Horní město Kladno: Okresní osvětový sbor 1941, s. 29.

⁹ BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika Českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003, s. 474.

¹⁰ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 32.

Události 14. a 15. století, např. morové epidemie (1380, 1390, 1403-1406, 1414–1415) se obci vyhnuly, v kronikách není žádná zmínka ani o husitské revoluci, ta tedy s největší pravděpodobností Družec nijak nezasáhla.¹¹

Třicetiletá válka pochopitelně zasáhla i Družec, tažení vojska krále Fridricha Falckého sice směřovalo z německých zemí do Prahy a prošlo blízko obce, avšak ta zůstala bez poškození (1620).¹² Bohužel tomu tak nebylo v případě švédské války (1630–1634)¹³, během tažení švédského vojska do českých zemí došlo k vypálení celé vsi, včetně fary a kostela, který byl značně zpuštěn. Po skončení války proběhla obnova svatostánku a celé vsi.¹⁴

Ani v 18. století se obec nevyhnula významným událostem. Nástup Marie Terezie na trůn habsburské monarchie vyvolal nesouhlas okolních panovníků. Proti legitimitě Pragmatické sankce, která povolovala následnictví i v případě dědičnosti přes ženskou linii, se postavil především bavorský vévoda Karel Albrecht. Následkem tohoto sporu byla válka o dědictví rakouské.¹⁵ Během této války se v roce 1742 při obléhání Prahy rakouská vojska dostala na západní straně až na území Kladenska, a tedy i Družce. Průchod vojsk obec sice poničil, ale ne v tak širokém měřítku jako za třicetileté války, obec byla dána brzy do pořádku.¹⁶

Mimo jiné zasáhly Družec v 18. století i přírodní pohromy, např. krupobití v letech 1713 a 1727, velká neúroda roku 1743 způsobena nízkým počtem srážek a pozdním zasetím z důvodu pochodů a ubytování vojska, 1751 a 1760 rozšíření moru na dobytku.¹⁷

Do konce 18. století stálo ve Družci 55 domů na pravém břehu potoka Loděnice (Kačáku) a jeden dům s číslem popisným 56 na levém břehu. V této době obcí nevedla žádná silnice, byly zde jen prašné vozové cesty.¹⁸

Revoluční rok 1848 způsobil ruch i v Družci. Březnové sociální nepokoje daly do pohotovosti vojsko a zapříčinily i strach občanů. Začalo vyzbrojování občanských národních

¹¹ČORNEJ, Petr, a kol.: *Dějiny zemí Koruny české: I. díl: Od příchodu Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka 1992, s. 137.

¹²OLIVERIUS, Miroslav: *Obec Braškov (okres Kladno): pohledy do historie 1249 - 1999*. Braškov: Obecní Úřad Braškov 1999, s. 12.

¹³ČORNEJ, Petr, a kol.: *Dějiny zemí Koruny české: I. díl: Od příchodu Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka 1992, s. 262.

¹⁴ CHALOUPKA, Miroslav: *Družec: z historie družeckého školství*. Družec 1995, s. 1.

¹⁵ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 34

¹⁶ OLIVERIUS, Miroslav: *Obec Braškov (okres Kladno): pohledy do historie 1249-1999*. Braškov: Obecní úřad Braškov 1999, s. 16.

¹⁷ MELICHAR, František: *Paměti okresu Unhošťského*. Nákladem vlastním. Praha, 1890.

¹⁸ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 56.

gard ve spolupráci orgánů státu i měst. Patent vydaný 15. března císařem nařizoval vytváření národních gard dle majetkových poměrů, ale konkretizace organizace uvedena nebyla.¹⁹ Družeckou národní gardu tvořilo asi 400 mužů, velitelem byl obuvník Jan Dundr, garda měla buben, i když bubeník není znám. Samostatný prapor garda nevlastnila.²⁰

Během 19. století došlo na Kladensku k mohutnému rozvoji hutnictví a těžby, což mělo za následek výrazný nárůst počtu obyvatel v celém regionu. Do obce se přistěhovalo mnoho rodin hutníků a horníků, kteří zde postavili nové domy, a tak se obec začala rozrůstat i na levém břehu Kačáku. V roce 1900 měla ves už 855 obyvatel a 112 domů.²¹

Do roku 1872 lidé přecházeli potok po úzké lávce či kamenech, pro povozy zde byl jen brod, došlo tedy k postavení prvního dřevěného mostu přes Kačák. V roce 1882 došlo k výstavbě první silnice, která spojovala Družec se sousední obcí Dobrou, po osmi letech se uskutečnila výstavba druhé silnice, která spojovala obec s Dolním Bezděkovem. Do ostatních okolních vesnic byly silnice vystaveny později, roku 1905 byl dokončena silnice k Doksům, k Žilině v roce 1906 a k Valdeku až v roce 1927.²²

1.4 Družec ve 20. století

Velká neboli první světová válka se zpočátku zdála být konfliktem mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem, ten se však brzy proměnil v celosvětový střet. Když byla 28. července 1914 válka Františkem Josefem I. vyhlášena, začal celonárodní odvod mužů do války.²³ Karel Srb v družecké kronice popisuje obtížné období, popisuje odebírání dobytka, obilí, brambor a dalších plodin státem, nákupy na lístky, nedostatek potravin, drahotu, nemoci a další. V kronice nalezneme i jména všech družeckých vojáků, kteří vstoupili do legií v Rusku.²⁴ V květnu roku 1915 se do Družce dostalo i několik uprchlých italských rodin, pro jejichž děti zde byla zřízena italská škola (viz další kapitola).²⁵ Na návsi byl později vystaven pomník družeckým obětem první světové války, který čítá 20 jmen padlých vojáků.²⁶

¹⁹ BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika Českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003, s. 475.

²⁰ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 296

²¹ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 58.

²² Tamtéž, s. 57.

²³ BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika Českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003, s. 611.

²⁴ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 88-89

²⁵ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 44,45.

²⁶ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 87

Několik let po první světové válce byl jmenován kronikářem Antonín Šimandl, který vedl pamětní knihu od roku 1927, díky čemuž má obec první celistvé záznamy. V jeho zápisech se dozvídáme o běžném životě občanů, cenách potravin, služeb aj. Popisuje vyspělost obce nejen co se služeb týkalo, zhruba na 900 občanů bylo v obci zavedeno hned několik živností, dvě kovářské, dvě obuvnické, kolářství, jeden krejčí, truhlář, zámečnický i knihař. Dále již existovaly tři obchody se smíšeným zbožím, řeznictví, mlékařství i pekařství a hned čtyři hostince.²⁷

Před vypuknutím druhé světové války býval Družec místem pro výletníky, a to nejen kvůli krásné přírodě a dobré poloze. Hlavním cílem návštěvníků byla hned tři uměle vytvořená koupaliště. První vybudoval mlynář František Štiller, druhé v roce 1932 zřídil Alois Drvota („koupaliště v Zátiší“), a majitelem třetího koupaliště, vybudovaného roku 1934, byl Karel Jupa.²⁸ V padesátých letech dvacátého století došlo ke znárodnění všech koupališť, obec udržela provoz koupaliště v Zátiší až do roku 1989.²⁹

Mezi lety 1936 a 1938 byla obec začleněna do tzv. „pražské čáry“ neboli opevněného pásma – jednalo se o vnitrozemskou linii opevnění lehčího charakteru, jejímž úkolem bylo chránit Prahu před útokem Německa. Několik stovek podobně drobných pevností stálo od Mělníka směrem ke Slanému, Smečnu, Družci a Berounu, dále se táhly k Vltavě směrem na jih. Více než dvě desítky pevnůstek v okolí obce byly vyhozeny Němci do vzduchu, dodnes máme na území Družce zachovanou jen jedinou, stojící na břehu potoku Loděnice (Kačáku) naproti Novému mlýnu.³⁰

Tragické období druhé světové války zpětně zapisoval do pamětní knihy kronikář Václav Černý. Z důvodu zabavení kronik kladenských obcí po obsazení republiky Německem, všechny obce na Kladensku odevzdaly kroniky na kladenský okresní úřad, zde došlo k zapečetění, navraceny byly až po skončení války.³¹ Zaznamenal detaily o ubytování našeho vojska v družeckých hostincích a statcích, popisuje všeobecnou mobilizaci i likvidaci opevnění.³² Vykresluje i příběh rodiny Šimových, jejíž někteří členové byli vězněni

²⁷ Tamtéž, s. 21.

²⁸ Tamtéž, s. 284.

²⁹ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 81.

³⁰ DRVOTA, Vladimír: *Družec v opevněném pásmu 1936-1938*. Družec: Obecní úřad Družec 2023.

³¹ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s.73.

³² Tamtéž, s.70.

v koncentračním táboře Mauthausen.³³ V kronice nechybí ani záznamy o hospodářství, zabavování výrobků, majetků, o lístcích na potraviny i textil. Život zdejších lidí v období německé okupace se nijak zvláště nelišil od života zbytku republiky. Němečtí vojáci obec navštívili hned dvakrát, poprvé v březnu 1942 kdy došlo k obsazení celé vesnice a po druhé o rok později, kdy šlo především o zabavování výrobků, obilí, mléka a dalších produktů.³⁴

Po osvobození Prahy 9. května 1945 Sověty se na zdejší návsi konala oslava za účasti vojáků Rudé armády i delegátů z okolních obcí. V červnu 1945 se v obci ubytovala Rudá armáda, vojáci zprvu bydleli ve stodolách a bytech soukromníků, pro vojáky následně bylo vystavěno několik chat v Braškovském lese. Příchod Rudé armády byl poslední tečkou za druhou světovou válkou i ve Družci.³⁵

Únorové události roku 1948 neminuly ani naši obec. Proběhla restrukturalizace Místního národního výboru. Bylo nově zvoleno 24 poslanců z nichž bylo 21 příslušníky Komunistické strany Československa, dále došlo k vyřazení příslušníků stran národně socialistické a lidové z veřejné správy obce.³⁶ Ve Družci musel být založen Akční výbor Národní fronty, stejně jako ve všech městech a obcích státu. Předsedou se stal Václav Fiala, složení celého výboru je uvedeno v místní kronice.³⁷

Během vstupu vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 do Československa³⁸ nedošlo v obci k žádným nežádoucím událostem, místní obyvatelé zůstali v klidu a obsazení státu přijali jako nevyhnutelný fakt.³⁹

Události roku 1989 a především „sametová revoluce“, jež vypukla v listopadu téhož roku, navenek nijak nenarušily poklid obecního života. Na vývěsných tabulích se objevovaly informace, které vydávalo pražské či kladenské občanské fórum. Docházelo ale ke strhávání těchto informačních plakátů odpůrci přicházející změny. Lidé byli seznamováni s děním v Praze rozhlasem, tiskem i televizí, neboť sdělovací prostředky začaly postupně otevřeně informovat. Několik družeckých občanů se zúčastnilo i stávky v nedalekém Kladně. Na konci

³³ Tamtéž, s. 74,75.

³⁴ Tamtéž, s.73.

³⁵ Tamtéž s.79,80.

³⁶ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl II.*, s. 355.

³⁷ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 81.

³⁸ BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika Českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003, s. 800

³⁹ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 83.

tohoto roku vzniklo i v Družci Občanské fórum, které se snažilo být protiváhou dosavadního vlivu komunistické strany v obci.⁴⁰

Devadesátá léta 20. století byla nejen pro Družec obdobím transformace. Občané se museli vyrovnat s politickými i ekonomickými změnami a život v obci se začal rychlým tempem měnit. Z počátku devadesátých let občané Družce bojovali se zvyšujícími se cenami potravin. Velkou obavu vytvořila i transformace ekonomiky, která měla dopad na hutě v Kladně, v nichž byla zaměstnána většina družeckých obyvatel. Vlastní výroba výrazně klesla, což mělo za následek snižování počtu zaměstnanců. Kronikář tuto situaci vykresluje jako hospodářskou krizi zdejších obyvatel.⁴¹ V roce 1994 byl starostou obce zvolen Josef Zábranský.⁴² Za jehož působení došlo ke zvelebování obce, byla vystavena čistírna odpadních vod, došlo k položení telefonického kabelu firmou Telecom po celé obci, tudíž telefonní připojení bylo dostupné pro všechny, dále vybudování nových chodníků, či prodloužení kanalizace a vodovodního řádu.⁴³ V prosinci 1996 na zasedání obecního zastupitelstva Josef Zábranský oznámil odstoupení z funkce starosty. Po něm obec necelé dva roky vedl místostarosta Jan Brůna.⁴⁴ Novou starostkou obce se v listopadu 1998 stala Marie Pálková.⁴⁵ V době, kdy řídila obec došlo, taktéž k několika stavebním úpravám, např. rozšiřování kanalizace, oprava kostela, zavedení plynu a další.⁴⁶ Posledním zvoleným starostou se roku 2010 stal Zdeněk Kofent, který je ve funkci dodnes. Za jeho vedení obec prošla řadou především estetických změn, došlo i k obnovení některých tradic jako např. oslava masopustu, či zavedení tradic nových jako např. Festival družeckých muzikantů, který je velmi oblíbenou událostí již několik let.⁴⁷

⁴⁰ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 393.

⁴¹ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl V.*, s. 51

⁴² Tamtéž, s. 167

⁴³ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl V.*, s. 235-237

⁴⁴ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl V.*, s. 270

⁴⁵ Tamtéž, s. 318

⁴⁶ Tamtéž, s. 338,

⁴⁷ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 308

2 Historie školství obce Družec

2.1 Počátky školství ve Družci

Zdejší fara družecká je poprvé zmiňována v seznamu odvedených desátků papežských, pocházejícího z roku 1352. Společně s farou žilinskou odváděly desátku 30 grošů. V té době již fungovala při místním kostele škola farní. Bohužel pamětní spisy o farní škole z této doby shořely během vpádu švédských vojsk za třicetileté války, kdy došlo k vypálení celé obce. Lze předpokládat, že činnost této školy se nijak nelišila od jiných farních škol. Jediným cílem výchovné činnosti byla náboženská nauka, vyučoval ji sám farář, jehož zástupcem byl kostelník.⁴⁸ Po zpusťování obce Švédy došlo k vystavění nového kostela (1688), v jehož blízkosti byla opět zřízena i škola (1690). Budova byla postavena převážně ze dřeva a kamene. Tato budova sloužila k vyučování až do roku 1833, kdy kvůli špatným krovům a zdivu bylo vyučování přesunuto do selských místností.⁴⁹

Kantor byl stanoven smečenskou vrchností, vzdělání tedy nebylo rozhodující a už v té době rozhodovala z velké části protekce nejčastěji byli na pozici kantora dosazováni příbuzní vrchnosti, i když neměli patřičně vzdělání. Tehdy se výuka týkala především náboženství a čtení, psát se žáci učili až ve 4. ročníku. Počítat se naučili jen jedinci, kteří si tuto výuku navíc zvlášť platili. Dle zápisu z kroniky se číst a psát naučil málokdo a počítat téměř nikdo. Tehdejší učitel neměl stálý plat, jeho hlavním příjmem byl tzv. sobotáles, který každou sobotu od žáků sám vybíral. V té době se pro většinu sedláků vzdělání jejich dětí zdálo být zbytečné, neboť práce potomků byla v hospodářství nepostradatelná. Povinnost navštěvovat školu děti neměly, docházka byla dobrovolná a tudíž nepravidelná, tři lavice v učebně vystačily na celou tehdejší osadu.⁵⁰ Je zřejmé, že kantor nemohl mít příjmem jen z vyučování ve škole, jeho dalším důležitým zdrojem příjmu bylo kapelnictví a vyučování hudby. Za pár tanců sedláci utráceli raději než za vzdělání. Mezi příjmy učitele se tehdy řadila i koleda, která byla vybírána desetkrát do roka či písáření u rychtáře nebo faráře.⁵¹ Seznam učitelů je v kronikách obce dohledatelný až od roku 1715, do školské reformy Marie Terezie, tedy za necelých 60 let, se v družecké škole vystříдалo pouze pět učitelů, z nichž dva byli družeckými rodáky.⁵²

⁴⁸ Státní okresní archiv Kladno., *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 189

⁴⁹ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 173

⁵⁰ Tamtéž, 174

⁵¹ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 190

⁵² Tamtéž str. 197

2.2 Tereziánská reforma školství

Asi nejvýznamnějším milníkem nejen ve družeském školství, ale ve školství rakouských a českých zemí bylo zavedení povinné školní docházky pro děti od šesti do dvanácti let.⁵³ Pedagog Johan Ignaz Felbiger během pár měsíců sepsal Všeobecný školní řád (Allgemeines Schulordnung), který vzešel v platnost 6. prosince 1774 za vlády císařovny Marie Terezie. Vznikaly školy triviální, hlavní a normální.⁵⁴ Po této reformě se z družecké farní školy stala škola triviální, kde se kromě náboženství vyučovalo triviu (čtení, psaní a počty) a základy polního hospodářství. Vyučovalo se pouze v češtině. Z šestileté povinné školní docházky byly v letních měsících osvobozeni žáci ve věku devět až dvanáct let, po dovršení dvanáctého roku byli povinni navštěvovat nedělní odpolední hodiny opakovací až do dvaceti let.⁵⁵ Karel Kváča se vzdělával na hlavní škole ve Slaném, kde se kromě rozšířeného trivia a náboženství učil i dějepisu, zeměpisu, základům latiny, geometrie, přírodopisu, průmyslovému vzdělání a hospodaření. Následně působil jako učitel ve Družci v letech 1778-1786.⁵⁶

Povinnost školní docházky podstatně zvýšila počet žáků, a proto se z bytu učitele ve zdejší škole udělala další učebna. Poprvé nebyl družecký učitel na všechny žáky sám, ale již měl k ruce pomocníka. První stálý plat „fasse“ byl družeckému učiteli vyměřen až v roce 1790, týkal se tedy až Kváčova nástupce Jana Stacha, ročně činil 103 zlatých a 16 krejcarů. Jan Stach měl už 4 pomocníky, jejichž platy vycházely zhruba na polovinu platu učitelského 48 zlatých ročně. Tehdy ze 128 školou povinných dětí platily za vzdělání pouze dvě třetiny, děti z chudých rodin byly po předložení příslušného potvrzení od placení osvobozeny.⁵⁷ Jan Stach vedl zdejší školu od roku 1786 až do roku 1833, kdy ji předal svému synovi Františkovi. Od tohoto roku již bylo nemožné školu provozovat v původní budově, František Stach a jeho pomocníci zprvu vyučovali v najatých místnostech od sedláků. O jedenáct let později starou školu odkoupila rodina Hlávkových a následně ji prodala Morici Lichtensterovi, který na jejím místě postavil rodinný domek. V roce 1870 se z tohoto domku stala nová – nynější fara.

Nová budova školy byla postavena v roce 1845 pár kroků od té staré. I přes vysoký počet dětí školou povinných byly v této budově pouze dvě třídy. Zvýšil se i počet zaměstnanců, pod vedením Františka Stacha vyučovalo deset pomocníků. Roku 1873 František Stach zemřel a na místo řídícího učitele nastoupil jeden z jeho pomocníků Jan Pokorný. Jako řídící učitel

⁵³ BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003, s. 386

⁵⁴ Tamtéž, s. 388

⁵⁵ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 191

⁵⁶ Tamtéž, s. 197

⁵⁷ Tamtéž, s. 192

družecké školy působil v letech 1860-1897, v tomto období již škola zaměstnávala další vzdělané učitele, nejen pomocníky. Při jeho nástupu došlo k rozšíření dvojtřídky a začalo se vyučovat ve třech učebnách.⁵⁸

Školská reforma z roku 1869 přinesla zásadní změnu, a to prodloužení povinné školní docházky o dva roky.⁵⁹ Došlo i k rozšíření učebních osnov, byly přidány předměty jako nauka zeměpisu, dějepisu, přírody, tělocvik, kreslení či zpěv.⁶⁰ Tyto předměty byly postupně zařazeny i do osnov zdejší školy a z družecké školy se stala škola obecná pětiletá, na níž navazovalo tříleté vzdělání na škole měšťanské v Kladně. V této době školou navštěvovalo zhruba 450 dětí školou povinných, nejednalo se jen o družecké děti, do zdejší školy byli přiškoleni i žáci z okolních obcí, konkrétně z Žiliny, Lhoty, Dolního Bezděkova, Doks, Malé a Velké Dobré. Děti z Dolního Bezděkova byly roku 1874 přiškoleni do nové školy v Horním Bezděkově.

Roku 1877 začalo na výzvu hejtmána Bohdanského rozšiřování školní budovy, neboť prostory pro zvyšující se množství žáků nestačily. Přestavba trvala necelé dva roky. K již zmiňovaným předmětům se v družecké škole roku 1878 přidalo i vyučování ženských ručních prací, které zde vyučovala paní Alberta Pokorná.⁶¹ Zvyšující se počet žáků vedl roku 1881 k otevření čtvrté třídy. Na jednu učebnu vycházelo asi 130 dětí. V první polovině osmdesátých let 19. století školu navštěvovalo asi 600 dětí, došlo tedy k otevření dalších dvou učeben. V sousední obci Žilina se otevřela 1. září 1888 nová škola, pod níž spadaly i děti školou povinné ze Lhoty, o pět let později došlo k odškolení obcí Malá a Velká Dobrá. Děti z vedlejší obce Doksy navštěvovaly družeckou školu až do roku 1932, kdy se družecká škola stala opět dvoutřídkou.⁶²

Škola je v kronikách zaznamenána především v superlativech, nic méně kronikáři Miroslavu Chaloupkovi se podařilo čerpat i z kroniky farní, která byla vedena od roku 1836. Právě z té nám v pozdějších kronikách ukazuje střípky z působení faráře Martina Kabáta a ukazuje pohled na obec jeho očima. U popisu školy použil přísloví: „Jaký pán, taký krám“ stav školy v druhé polovině 19. století byl dle faráře bídný, ve škole byla nečistota a značný zápach z toalet. *K čemu taky čistota? Ta se nejl ani nekouří, a zase pan předseda školní rady před*

⁵⁸ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 193

⁵⁹ BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003, s. 523

⁶⁰ VESELÁ, Zdenka: *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 42

⁶¹ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s.194

⁶² DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 174

zahájením schůze valně bafčil. Je evidentní, že se nečistotou školní rada nezabývala, tehdejší předseda dokonce odmítl dát k přečtení protokol ze schůze faráři.⁶³

2.3 Družecká škola v první polovině 20. století

Podrobnější informace o organizaci vyučování a akcích školy máme až od školního roku 1910-11, kdy se začala psát kronika školy. Nalezneme zde seznamy zastoupení školních úřadů (okresní školní rada a místní školní rada). Místní školní radě předsedal starosta obce. Dále seznamy učitelského sboru a počty žáků v jednotlivých třídách. Všechny předměty vyučovali učitelé, jen nauka katolickému náboženství byla v rukách církve, ve Družci tyto hodiny vedl místní farář a kaplan. V zápisech nechybí ani popis zahájení školního roku, který začínal bohoslužbami, zpěvem rakouské hymny a rozdělením žáků do jednotlivých tříd. Taktéž ukončení školního roku, které se od zahájení nikterak nelišilo, jen namísto rozdělování žáků proběhlo rozdáání školních zpráv a poučení dětí o správném chování během prázdnin. Jsou zde uvedeny zápisy z učitelských porad, ze školní prohlídky okresním inspektorem, zkoušky z náboženství či seznamy školních pomůcek. Žáci využívali pomůcky jako model kruhu, elektrické kladívko, obrazy živočichů, mapu království a Evropy, spisy jako „Rádce správné češtiny“, „Sbírka přání“, „Království České: Jihovýchodní Čechy a Jihozápadní Čechy“ a mnoho dalších. Škola pořádala různé výstavy a slavnosti, několik let opakovanou slavností se stalo každoroční sázení stromků žáky zdejší školy.⁶⁴

První světová válka pochopitelně zasáhla vzdělávání družeckých žáků, k přerušení výuky ale nedošlo. Hned na začátku války učitelé zavedli sbírku na Červený kříž, ta byla zasílána okresnímu hejtmanství, následně ke spolku Červeného kříže přistoupil celý učitelský sbor. Dívky v rámci školních prací šily prádlo pro zraněné a nemocné vojáky, chlapci sbírali kov a jiné suroviny. Žáci navštěvovali jednotlivé domy v obci a vybírali příspěvky pro sirotky padlých vojáků, výnos byl zasílán České komisi pro ochranu dítek a péči o mládež v království Českém. Vzhledem k docházejícím zásobám byly děti vyzvány i ke sběru ostružinového a jahodového listí na čaj pro vojáky, ke sběru kaučuku, vlny a ovoce. Učitelé vydávali chlebové lístky i mlecí výkazy družeckým obyvatelům a obyvatelům vedlejších Doks. Během celé války zdejší škola zasílala dary a suroviny vojákům.

Do vzdělávání byly přidány vlastenecké přednášky, které vedl tehdejší řídicí učitel Antonín Šimandl. Došlo také k cenzuře některých učebnic. Ve škole nechyběly ani různé oslavy

⁶³ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl III.*, s. 92

⁶⁴ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.* s. 9-26

aktuálních úspěchů z války, jejichž účelem bylo vysvětlit žákům význam dosažených vítězství. Podobně jako v celé zemi, i ve Družci došlo k odvodu nejen učitelů do armády.⁶⁵

7. prosince 1914 během prohlídky domobranců na Kladně byli uznáni způsobilými k válečné službě družecí učitelé František Souček a Josef Diblík. Po následné prohlídce v Praze byl uznán způsobilým jen Josef Diblík, který vstoupil 15. února 1915 do válečné služby, ve které byl s krátkou pauzou až do 8. října 1918.⁶⁶ Josef Diblík byl významným učitelem ve zdejší škole, kronikář Chaloupka uvádí, že všechno věnoval škole a dětem. Měl svou vlastní knihovnu, sbírky květin, hmyzu či nerostů, které využíval k vyučování zdejších dětí. Sám byl velice všestranně vzdělaný, a nejen u žáků velice oblíbený. Byl nápomocný i ke zdejším občanům, obraceli se na něj se žádostmi, chodili pro rady a on jim nezištně pomáhal. Zajímal se o historii obce, prozkoumal matriky i archivy a sestavil plné rodokmeny zdejších usedlých rodin, či seznam majitelů zdejších statků až do jejich založení. Dle zápisu kronikáře ho rozhořčil nevděk místních občanů natolik, že své záznamy pravděpodobně zničil, kde je pravda se můžeme jen domnívat. Za jeho mimořádné zásluhy obdržel od zastupitelstva obcí Družec a Doksy ocenění v podobě vysvědčení o jeho dvacetiletém působení a oblibě.⁶⁷ Kromě zmiňovaných učitelů byl k vojenské službě v lednu 1916 povolán i Jaroslav Bartůněk, který byl kaplanem ve zdejším kostele a ve škole vyučoval náboženství.⁶⁸

V prosinci roku 1915 byla ve Družci zřízena škola pro děti italských uprchlíků.⁶⁹ V provizorní škole zřízené v hostinci U Langrů se 26 italským dětem, které utekly z Tyrolska, věnovali Pater Jan Cis, kaplan z Bezecca, který vyučoval reálné předměty a Pater Antonio Girardi, který vedl náboženskou nauku.⁷⁰ Toto vyučování bylo v květnu 1916 zrušeno.⁷¹

I během války se rozšiřovalo vybavení školních pomůcek, přibýly např. obrazy válečných lodí, či spisy jako „Život a panování císaře Františka Josefa I.“⁷² Ve školní kronice nechybí ani záznam o oslavách panovníků během války, slavily se narozeniny i jmeniny panovníka, samozřejmě byla uctěna památka císaře Františka Josefa I. a následně i oslava nástupu na trůn císaře Karla I. a jeho manželky Zity.⁷³ V březnu 1918 se k výuce ve zdejší škole

⁶⁵ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.*, s. 27-76

⁶⁶ Tamtéž, s. 57

⁶⁷ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl III.*, s. 103

⁶⁸ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.*, s. 45

⁶⁹ Tamtéž, s. 38

⁷⁰ D DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 45

⁷¹ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.*, s. 40

⁷² Tamtéž, s. 41

⁷³ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.*, s.47

vrátil Otto Sedláček, který vykonával vojenskou službu od počátku války, jeho odchod v kronice ale zaznamenán není. Otto Sedláček měl dokonce vykonanou zkoušku způsobilosti pro vyučování v měšťanských školách, kde mohl vyučovat přírodovědu, fyziku a matematiku, přesto se vrátil do obecné školy ve Družci.⁷⁴

Po vzniku samostatného Československa byl zřízen „Úřad pro správu vyučování a národní osvěty“, který byl později přejmenován na „Ministerstvo školství a národní osvěty“ jehož přesná pravomoc byla vymezena až v dubnu 1920.⁷⁵ Pod správu tohoto ministerstva samozřejmě spadala i družecká škola a to až do roku 1939, došlo sice ke změnám školních osnov, nicméně organizace zůstala téměř neměnná.⁷⁶ V tomto tzv. meziválečném období se zde vystřídali čtyři řídicí učitelé, byla zřízena nová místní školní rada, jejíž složení se během let pochopitelně obměňovalo. Ve školní kronice z tohoto období nejsou zaznamenány výjimečnější události oproti zbytku státu. Zápisy jsou vedeny téměř totožně jako před vznikem republiky. Najdeme zde popisy zahájení i ukončení školních roků, líčení průběhu slavností, oslav prezidenta republiky, samostatnosti a dalších, sezamy učitelského sboru, záznamy vzdělávání učitelů, rozdělení a statistiky žáků, prohlídek okresním inspektorem, rozpočet místní školní rady atd. Každý rok byly zapsány také opravy školní budovy, kterých bylo za ta léta několik, např. oprava střechy, oken, podlah, omítky, pořízení okapů a další. Podobně je to i se školními pomůckami a vybavením, které bylo škole darováno či je nakoupila školní rada. Byla přidána řada obrazů, spisů, učebnic, nebo také globus, znak státu, počítadlo, vyřezávací stroj, šicí stroj, rádiový přijímač, školní rozhlas a mnoho dalších. Nově se objevují zápisy o každoročních školních výletech, návštěvách divadla či biografu, které byly zařazeny do výuky.

Od roku 1927 měli žáci družecké školy zřízené úrazové pojištění, žákům z chudších rodinných poměrů pojištění hradila školní rada. Ve školním roce 1923/1924 byly přidány i vyučovací předměty „občanská nauka“, tělesná výchova byla i pro děvčata a došlo k rozdělení výuky náboženství, římskokatolické náboženství dále vyučoval farář či kaplan a nově československé náboženství vyučoval většinu let řídicí učitel.⁷⁷

Během prvních deseti let republiky se počet žáků snížil zhruba o polovinu, přesto se stále vyučovalo v pěti ročnících.⁷⁸ V dubnu roku 1929 padlo rozhodnutí okresní školní rady o

⁷⁴ Tamtéž, s. 54

⁷⁵ ŽENOŽIČKA, Jiří. *České školství pod vlivem válečných událostí 20. století (mikroanalýza dopadu válečných událostí na školy na Bouzovsku)*. [Online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2019. [cit. 7. dubna 2024]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kzqfos/>. s. 67

⁷⁶ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.*, s. 58

⁷⁷ Tamtéž, s. 57-266

⁷⁸ Státní okresní archiv Kladno. *Školní kronika, Obecná škola v Družci.*, s. 57-137

odškolení obce Doksy,⁷⁹ 1. září bylo zahájeno vyučování v sousední obci Doksy a důsledkem snížení počtu žáků bylo vyučování ve Družci jen v prvních třech ročnících, a to až do roku 1939, navazující ročníky žáci navštěvovali v měšťanské škole v Kladně. V tomto školním roce končí i zápisy školní kroniky.

Za okupace Československa nacistickým Německem došlo k drastickým změnám v oblasti školství, které se samozřejmě dotkly i obce Družec. V roce 1941 bylo vydáno nařízení, které omezilo možnosti dětí z vesnic dále studovat. Pouze 38 % žáků mohlo postoupit do měšťanské školy v Kladně. Z celého ročníku družeckých žáků se na kladenskou měšťanskou školu dostalo pouze pět žáků. Ostatní děti, ať už z důvodu kvóty, nebo z jiných nacisty diktovaných restrikcí, byly nuceny dokončit školní docházku na místní obecné škole. Ta se tak musela adaptovat na novou situaci a stala se školou s osmi postupnými ročníky, které byly vyučovány ve dvou třídách. Tento stav, kdy se na vesnické škole musely vyučovat všechny ročníky povinné docházky, kladl značné nároky na pedagogy i na samotné žáky. Vzhledem k nedostatku učitelů museli mnohdy suplovat i starší žáci a výuka probíhala v provizorních podmínkách. Navíc tíživá atmosféra okupace a perzekuce ze strany nacistů doléhala na všechny aspekty života, včetně školního prostředí. Situace se změnila až s osvobozením Československa v roce 1945. Školství se mohlo začít vracet k normálu a žáci z Družce opět získali možnost studovat na kladenské měšťanské škole. Poválečná obnova školství v Družci pak znamenala návrat k systému s pěti ročníky a snahu o dohnání ztrát způsobených okupací.⁸⁰ Vzhledem k tomu, že z této doby byly zápisy do pamětní knihy zapisovány zpětně, není zápis tak podrobný a přesný.

2.4 Družecká škola po druhé světové válce do roku 1989

V srpnu 1946 se v obci konala oslava sto let družecké školy, mezi hosty nechyběli ani bývalý žáci a učitelé, slavnosti se zúčastnil i František Bakule. 2. září 1946 byla zřízena mateřská škola pod správou ředitelství školy. Navštěvovalo ji 23 dětí ve věku od tří do šesti let, a byla umístěna ve školní budově, kde se nachází dodnes.⁸¹

Po nástupu komunistického režimu roku 1948 se z družecké školy stala škola národní, vyučování zahrnovalo čtení, psaní, počty, základy přírodovědy, dějepisu a zeměpisu, tělesnou a výtvarnou výchovu, hudbu, ruční práce a také náboženskou nauku. Probíhalo od pondělí do

⁷⁹ Tamtéž, s. 144

⁸⁰ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s.180

⁸¹ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 204

soboty. V letech 1948-1949 školní budova prošla rozsáhlou rekonstrukcí.⁸² Škola fungovala znovu ve dvoutrídčním systému s pěti po sobě jdoucími ročníky až do roku 1953, v rozmezí let 1953 až 1965 došlo k rozšíření počtu tříd na tři. Poté byla jedna třída opět zrušena z důvodu nízkého počtu žáků (34).⁸³ V druhé polovině 20. století byl počet žáků výrazně nižší než v předchozích letech, v roce 1950 chodilo do zdejší školy jen 63 žáků. Náboženství bylo ještě zakotveno jako povinný předmět, většina žáků se učila římskokatolickému náboženství, československému jen pouhý zlomek družeckých žáků. Od vyučování náboženství mohlo být upuštěno po písemné žádosti rodičů. Nepovinným předmětem se náboženství římskokatolické stalo až ve školním roce 1952/1953, československé se přestalo vyučovat úplně.⁸⁴

V době protektorátu a pár let po něm byl řídicím učitelem Antonín Lhoták, během těchto let pod jeho vedením vyučovalo šest učitelů. Novou ředitelkou se v roce 1951 stala Libuše Nováková, ve funkci byla do roku 1955, kdy ji vystřídal Miroslav Chaloupka, který místo ředitele zdejší školy opustil až v roce 1989.⁸⁵ Učitelé se aktivně podíleli na společenském životě v obci, z iniciativy pana učitele Zdeňka Kučery došlo 22. listopadu 1951 v národní škole k založení pionýrské organizace, v dubnu 1952 v hostinci V rokli družecí pionýři poprvé složili svůj slib. Tato organizace spjatá se školou byla k 1. září 1968 zrušena. V roce 1971 došlo k založení nové Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže (PO SSM). V průběhu sedmdesátých let činnost organizace nebyla nikterak výrazná, aktivní začala být až počátkem osmdesátých let, v tomto období patřila mezi nejaktivnější organizace v obci. Chlapecký tým dokonce dosáhl na osmé místo v celostátním kole hry O partyzánský samopal. Po roce 1989 s nástupem demokracie Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže zanikla.⁸⁶

V květnu 1949 bylo vydáno vládní nařízení, dle kterého muselo být při každé škole zřízeno „Sdružení rodičů a přátel školy“ (SRPŠ) jedná se o kolektivní spolupráci školy a rodiny. Přestože k nařízení došlo až v roce 1949, je ve školní kronice zmínka o SRPŠ již z roku 1940. Bohužel záznamy o činnosti SRPŠ ve Družci z let 1949-1955 nemáme, mezi činnosti SRPŠ v letech 1955-1965 patřilo např. proškolení žáků školy ve zdravotnické přípravě BPZO (Buď připraven k zdravotnické obraně), zajišťování pedagogického dozoru na schůzkách pionýrské organizace, konání přednášek pro rodiče, zajišťování oprav a údržby školy, řešení závažných

⁸² Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, 106

⁸³ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 180

⁸⁴ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 227

⁸⁵ Tamtéž, s. 198

⁸⁶ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 223

problémů školy, návštěvy v rodinách zanedbávaných dětí, či pořádání plesů, besídek a slavností.⁸⁷

V roce 1967 bylo na škole celkem 36 žáků, vyučoval tedy jen pan ředitel Miroslav Chaloupka a paní učitelka Jindřiška Náprstková, byly otevřeny dvě třídy, v jedné spojen první a druhý ročník a v druhé třetí a pátý ročník. V dubnu téhož roku vstoupil v platnost nový platový řád pro učitele základních devítiletých škol, který se odvíjel dle pedagogické praxe. Téhož roku byl přestěhován i školní kabinet, který byl od roku 1945 ve farní budově, roku 1963 přesunut do hostince V rokli. Učitelé tedy museli více než dvacet let přenášet školní pomůcky po vsi, v dubnu 1967 se konečně dočkali kabinetu ve školní budově.⁸⁸

Ve školním roce 1967/1968 přišla drobná změna ve vyučování. Zavedení volných sudých sobot, v sobotu se tedy vyučovalo jen v lichých týdnech.⁸⁹ V následujícím školním roce z důvodu malého počtu žáků byl odškolený pátý ročník do vedlejší obce Velká Dobrá. Dále byl zaveden pětidenní vyučovací týden a z výuky bylo odstraněno náboženství. Od tohoto roku si výuku náboženství organizuje církev sama při svých zařízeních, ve Družci výuka náboženství probíhala na faře. Během tohoto školního roku se ze školní do vlastní budovy přesídlil i místní národní výbor, do uvolněné místnosti byla přesunuta školní kuchyně z farní budovy a byla zřízena pro žáky i nová jídelna.⁹⁰ V mateřské škole nedošlo v posledních letech k žádným změnám, škola má celodenní provoz a je v ní zapsáno 27 dětí.⁹¹ Školní rok 1972/1973 přinesl změnu v plátovém řádu pro učitele 1.-5. postupného ročníku, kdy kromě praxe bylo zahrnuto i vzdělání. Změny v dalším školním roce se týkaly především budovy školy, bylo provedeno několik stavebních úprav, velmi vítanou novinkou bylo vystavění nové kotelny a zavedení ústředního topení do celé budovy a připojení na řád klíčavského vodovodu.⁹²

Od 1. září 1976 probíhala realizace nového pojetí československé školské soustavy od prvního ročníku, změna se týkala zejména nového přístupu k výuce matematiky, konkrétně množinových počtů. Žáci ve většině případů změnu zvládli bez problému, jen rodiče svým dětem nemohli pomoci, neboť se tuto matematiku ve škole neučili.⁹³ V roce 1977 zůstala

⁸⁷ Státní okresní archiv Kladno. *Pamětní kniha obce Družce. Díl I.*, s. 323,324

⁸⁸ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl II.*, s. 330,331

⁸⁹ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl III.*, s. 15

⁹⁰ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl III.*, s. 87,88

⁹¹ Tamtéž, s. 193

⁹² Tamtéž, s. 221

⁹³ Tamtéž, s. 249

organizace školy neměnná, nic méně v mateřské škole přibyla, z důvodu rostoucího počtu dětí, druhá třída.⁹⁴

Pátý ročník byl od školního roku 1965/1966 přiškolen k Velké Dobré, šestý až devátý ročník žáci navštěvovali 1. základní devítiletou školu v Kladně (později 2. ZDŠ), od 1. září 1979 pokračují žáci ve školní docházce pátého až osmého ročníku v Kladně. Dochází také k úpravě názvu školy, už není „Základní devítiletou školou s 1.-5. postupným ročníkem“, ale nově nese název „Základní škola 1.-4. ročníku v Družci“.⁹⁵ Z počátku osmdesátých let 20. století proběhla analýza mravní výchovy žáků, a následně byly vypracovány hlavní úkoly k jejímu zkvalitnění. Týkaly se oblastí vztahů mezi spolužáky, k rodičům a dospělým osobám, vztahů ke společnosti a v oblasti plnění povinností a svědomitosti žáků ve školní práci. Do výuky byl přidán plavecký výcvik a celá škola dostala nový školní nábytek.⁹⁶ Několik let bylo vyučování bez zásadních výkyvů od předchozích let. K 1. srpnu 1989 odešel po 34 letech dosavadní ředitel školy Miroslav Chaloupka, novou ředitelkou se stala paní učitelka Věra Bůžková.⁹⁷

2.5 Družecká škola po sametové revoluci

Demokratické změny, které se v Československu odehrály po roce 1989, se nevyhnuly ani družecké škole. Nový Školský zákon a Ozdravný program pro základní školy přinesly zásadní změny v přístupu k výuce a výchově. Zásadní změnou bylo posílení role rodiny, která se stala klíčovým partnerem školy ve výchově dětí. Byly provedeny změny v obsahu učiva, které se modernizovalo a reflektovalo aktuální trendy ve vzdělávání. Velký důraz se začal klást na rozvoj citové složky výchovy, která zahrnuje budování vztahů, vlastenectví, respektování tradic a rozvíjení osobních vlastností. Diferenciace výuky pak dala prostor pro podporu talentů a jejich samostudia. Učitelé získali větší prostor pro samostatnou tvůrčí práci, která jim umožňuje lépe pěstovat v dětech samostatné myšlení, touhu po vzdělání a kultivovat jejich lidské hodnoty. Změny se dotkly i komunikace ve škole. Oslovení "soudruhu" bylo zrušeno a nahrazeno uctivějším "pane učiteli".

Při družecké škole bylo zřízeno několik zájmových kroužků: dramatický, tělovýchovný, zdravotnický, recitační, požární a dopravní, žáci se také účastnili soutěží na okresní i krajské úrovni. Zapojeni byli i do veřejně prospěšné činnosti jako sběr surovin či úklid obce.⁹⁸ V září

⁹⁴ Tamtéž, s.286

⁹⁵ Tamtéž, s. 299

⁹⁶ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 12

⁹⁷ Tamtéž, s. 400

⁹⁸ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl IV.*, s. 465, 466

1990 byla v domě bývalého ředitele zřízena školní družina, tu z počátku navštěvovalo asi 14 dětí, byla to vítaná pomoc pro zaměstnané matky, o jejichž děti se po návratu ze školy neměl kdo starat.⁹⁹

V roce 1991 se zásluhou nové ředitelky školy Věry Bůžkové konal pochod pro žáky „Bud' fit v Braškovském lese“. O rok později byl pochod již veřejnou akcí s názvem „Družecká šlápota, pochod pro zdraví“ zúčastnili se ho všechny čtyři třídy místní školy, žáci na jednotlivých stanovištích plnili různé úkoly, do organizace pochodu byli zapojeni nejen všichni učitelé, ale aktivně pomáhala i rodina paní Bůžkové. Zpočátku lokální akce se postupně rozrostla v oblíbenou každoroční tradici. K organizaci se přidala i obec a aktivně se zapojili i místní obyvatelé. V roce 2000 se vzhledem k rostoucí popularitě ke květnovému pochodu přidaly i cyklotrasy a začal se pořádat i zimní pochod. Dnes je Družecká šlápota stále velmi oblíbenou akcí a účastní se jí více než tisíc lidí z obce i širokého okolí.¹⁰⁰

Devadesátá léta přinesla do školy několik změn, bylo zrušeno „Sdružení rodičů a přátel školy“ a vznikla nová „Rada školy“, která se skládala ze zástupců rodičů obou tříd, pokladníka, revizora a ředitelky školy.¹⁰¹ Byly pořízeny nové učebnice splňující požadavky nového učiva a v prvních třídách se namísto klasického známkování zavedlo slovní hodnocení.¹⁰² V roce 1995 odstoupila stávající ředitelka a do funkce od 1. září nastoupila Mgr. Marta Pelantová¹⁰³, v tomto roce škola oslavila 150 let od postavení školní budovy¹⁰⁴ a stala se povinně finančně samostatnou.¹⁰⁵ Ke konci devadesátých let, v roce 1998, došlo znovu ke změně názvu školy na "Základní škola - 1. stupeň, Družec".¹⁰⁶

V letech 2002-2003 prošla budova školy rozsáhlou rekonstrukcí, která proměnila celou budovu i její okolí. Budova dostala novou střechu, fasádu, okna a vchodové dveře, byly vyměněny podlahy, zrekonstruováno ústřední topení a plynová kotelna, a provedena izolace proti vlhkosti. Díky těmto úpravám vznikly nové prostory i v podkroví, které byly využívány pro výuku i školní družinu. Dále byl vydlážděn dvůr školy, čímž se zvětšil prostor pro trávení volného času žáků. Rekonstrukce se dotkla i školního bytu, který byl kompletně

⁹⁹ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 183

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 278

¹⁰¹ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl V.*, s. 82

¹⁰² Tamtéž, s. 113, 151

¹⁰³ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl V.*, s. 250

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 199

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 212

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 299

zmodernizován. Rozsáhlá rekonstrukce školy v letech 2002-2003 tak přinesla mnoho pozitivních změn a výrazně zlepšila kvalitu prostředí pro výuku a pobyt všech, kteří do školy docházejí. Tato rozsáhlá renovace byla umožněna především díky finanční podpoře z fondu Evropské unie „SAPARD“ (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development, česky Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova).¹⁰⁷

V roce 2003 se školy v Družci dočkaly organizačních změn. Došlo ke sloučení Základní školy, Mateřské školy, Školní družiny a Školní jídelny do jednoho právního subjektu s názvem Základní škola a mateřská škola Družec. Tato změna sjednotila všechny vzdělávací a stravovací aktivity pro děti a usnadnila tak jejich koordinaci a správu. Nová struktura zjednodušila organizaci a řízení vzdělávání a stravování dětí v Družci a přinesla efektivnější využívání dostupných zdrojů.¹⁰⁸ Od školního roku 2003/2004 byl opět vyučován i pátý ročník, byla zavedena i výuka anglického jazyka jako povinného předmětu od třetího ročníku. Do učiva byla nově také začleněna i ekologická výchova. Žáci prvních ročníků byli opět hodnoceni známkami.¹⁰⁹ Až do roku 2012 vedla školu paní ředitelka Mgr. Marta Pelantová, pod jejímž vedením se vyučovalo ve třech třídách všech pět ročníků, školu navštěvovalo zhruba 30-40 žáků, fungovaly školní kroužky jako zdravotnický, angličtina, aerobik, šikovné ruce, keramika a jiné. Žáci všech tříd se pravidelně účastnili pobytu „škola v přírodě“. Došlo také k rekonstrukci školní zahrady.¹¹⁰

Magistru Martu Pelantovou ve funkci ředitelky vystřídala Mgr. Eva Žilková, ta byla ve funkci pouze rok a její nástupkyní se stala Mgr. Simona Staňková, která ve zdejší škole začínala v devadesátých letech jako vychovatelka školní družiny, funkci ředitelky zastává dodnes. V posledních deseti letech byla z důvodu narůstajícího počtu žáků rozšířena školní budova (2014), byla vybavena počítači, ateliérem pro výtvarné kroužky, sborovnou, také byla rozšířena školní zahrada. Později byl zrušen školní byt, který byl předělán na novou tělocvičnu. Díky těmto úpravám se zvýšil se komfort pro výuku i pobyt žáků a pedagogů.¹¹¹

¹⁰⁷ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 183

¹⁰⁸ Základní škola a mateřská škola Družec. O našich školách. [online] 2023. [cit. 31. března 2024] Dostupné z: <https://www.skoladruzec.cz/o-nasich-skolach/>

¹⁰⁹ Státní okresní archiv Kladno. *Kronika obce Družec. Díl VI.*, s. 123

¹¹⁰ Tamtéž, s. 213, 251, 300, 365, 404

¹¹¹ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 185

3 Památky obce Družec

3.1 Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Dominantou obce je bez pochyb Kostel Nanebevzetí Panny Marie. Jedná se původně o gotickou stavbu pocházející z první poloviny 14. století, která byla prodloužena a přestavěna na konci 17. století. První písemná zmínka o kostele pochází z roku 1352, kdy se zmiňuje zdejší fara "Druschetz zum Zilina". Původní dřevěná stavba kostela s později vyzděným kněžištěm byla vypálena spolu s obcí Švédy během třicetileté války. Na původním místě stojí současný zděný kostel, který byl vybudován v roce 1688 z iniciativy smečenské vrchnosti. V průběhu dalších let byl kostel několikrát restaurován do nynější barokní podoby, nejnovější opravou je kompletní rekonstrukce věže kostela zhotovená v letech 2017-2019.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je jednolodní stavba s obdélným půdorysem, čtvercovým presbytářem a sakristií po severní straně. Západní fasáda kostela je členěná pilastry a zdobená kruhovými a polokruhem ukončenými okny. Věž kostela je zakončena cibulovou bání s lucernou. Západní předsíň má zaoblené rohy, pilastry v nárožích, kruhové okno a štít se sochou Panny Marie. Kolem budovy se rozkládá farní hřbitov, na jehož nejstarším náhrobku je vytesán rok 1721, místem pro poslední odpočinek byl farní hřbitov až do roku 1924, kdy bylo zřízeno nové místo pro hřbitov za vsí směrem na Doksy, nový hřbitov funguje dodnes. Interiér kostela je bohatě zdoben barokními a rokokovými prvky. Presbytář s gotickou klenbou a románskými žebry je nejstarší dochovanou částí kostela pocházející z počátku 15. století. Hlavní oltář pochází z poloviny 17. století, byl výhradně určený pro poutní uctívání gotické sošky Madony. V kostele se nachází také oltář sv. Filipa Neri z 18. století, kazatelna z konce 17. století, rokokové varhany s postavou bubnujícího anděla, křtitelnice z konce 17. století a další cenné artefakty. Např. menší zvon, který v 15. století zhotovil pražský zvonař mistr Hanuš, dodnes zní z věže kostela při výjimečných událostech. Významným artefaktem je i gotická socha Panny Marie jejíž původ byl odhadnut kolem let 1400-1430. Je označována jako „zázračná“ i z důvodu jejího zachování během třicetileté války, již od středověku k ní směřovala mnohá procesí. Soška byla kdysi ozdobena bohatou sbírkou zlatých a stříbrných mincí, které věnovali poutníci jako milodary, vkládali do ní naději, že jim zprostředkuje boží milost a zajistí jim ochranu v těžkých chvílích. Dodnes má své místo na hlavním oltáři.¹¹²

¹¹² DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s.

3.2 Družecké sochy

Nejen památný mariánský sloup svědčí o zručnosti místních kameníků, v minulosti toto řemeslo podpořila především nedaleká těžba kvalitního pískovce. Mariánský sloup zhotovil roku 1674 kameník Jiří Gran z Doks. Původně stával na návrší u kostela na místě nynější školní budovy, v roce 1845 musel být kvůli stavbě školy přesunut na místo u schodů v ulici Na Panence, kde stojí dodnes. Sloup nese sošku Panny Marie a na podstavci je vytesán německý nápis s modlitbou a informacemi o tvůrci. Tento nápis byl pro zachování historického kontextu ponechán. V roce 1993 prošel sloup restaurací, při které byl očištěn a soška pozlacena. Další restaurování v roce 2015 zahrnovalo očištění, zvýraznění nápisů a ochranu podstavce před zatékáním.

Socha Spasitele Krista současně stojící u nového odpočívadla Na Panence, byla věnována v roce 1914 mlynářem Štillerem, aby nahradila sochu sv. Jana Nepomuckého na návsi, kterou zničili neznámí vandalové. V roce 2009 sochu zrestauroval Jan Brabec a došlo k přemístění ke zmiňovanému odpočívadlu.

U nového hřbitova se nachází socha svatého Petra z Alkantary, kterou ze zrušeného bělohorského kláštera roku 1788 odkoupil pro obec rolník Václav Kolenatý. Osud této památky málem zpečetil roku 1976 opilý řidič Votruba, který do sochy naboural. Autonehodu řidič přežil a na jeho náklady (478 Kčs.) byla socha opravena. V roce 2001 a 2016 byla socha restaurována.¹¹³

Sochu svatého Jana Křtitele zakoupila obec v 18. století, socha stávala na konci vesnice směrem k Dolnímu Bezděkovu, při výstavbě silnice byla socha odstraněna. Původní podobu sochy neznáme, proto byla podoba nové sochy ponechána na autorovi, v listopadu 2022 byla nová socha umístěna přibližně na původní místo a slavnostně vysvěcena.¹¹⁴

V roce 1969 se pod tíhou sněhu a mrazu zřítily socha svatého Antonína Paduánského, která stávala u křižovatky silnice k Žilině a Doksům, byla zakoupena rolníkem Janem Nejetkem. Během let 2022 a 2023 byla vytesána nová socha podle dochovaných fotografií, jedná se tedy o téměř přesnou podobiznu sochy původní. Vzhledem k nově vystaveným domům na původním místě, bylo pro sochu vybráno nové místo u silnice směrem k vedlejší obci

¹¹³ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 114-116

¹¹⁴ Carvan, Tomáš. Družecký zpravodaj říjen 2023 [online] 2023 [cit. 3. dubna 2024] Dostupné z: http://www.obecdružec.cz/assets/File.ashx?id_org=3271&id_dokumenty=28724

Valdek. Ke slavnostnímu vysvěcení došlo 4. listopadu 2023. Už jen sochy svatého Judy Tadeáše a svatého Jana Nepomuckého čekají na obnovu, ke které by mělo zanedlouho dojít.¹¹⁵

3.3 Družecká Kalvárie

Uprostřed obce na skalnatém pahorku nad hostincem „Na Mostě“ se tyčí tři velké kříže. Byly vystaveny na památku obětí moru (epidemie cholery roku 1805), které zde byly pohřbeny kvůli nedostatku místa na farním hřbitově. Původní kříže byly dubové, na prostředním byla postava Ježíše Krista a na dvou krajních postavy lotrů. V roce 1869 hrabě Clam-Martinič ze smečenského panství daroval borové dřevo na výstavbu nových křížů. Zhruba o deset let později kříže vyvrátila vichřice a došlo opět k vystavení nových dřevěných křížů. Lze se domnívat, že dřevěné kříže musely být nahrazovány ještě několikrát, a to až do roku 1959, kdy došlo k výměně dřevěných křížů za kříže z ocelových trubek, ty byly již bez zobrazení Krista a lotrů. Ocelové kříže nahradily až v roce 2016 nové kříže z ocelových profilů vyrobené uměleckým kovářem Milanem Fialou, tuto renovaci hradila obec s pomocí státní dotace. 25. září 2016 byly kříže posvěceny farářem Jaroslavem Ptáčkem.¹¹⁶

¹¹⁵ Drvota Vladimír. [online] 2023. *V Družci slavnostně odhalili a vysvětili novou sochu svatého Antonína*. Kladenský deník.cz [cit. 3. dubna 2023] Dostupné z: <https://kladensky.denik.cz/ctenar-reporter/v-druzci-slavnostne-odhalili-a-vysvetili-novou-sochu-svateho-antonina-20231108.html>

¹¹⁶ DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s.119

4 František Bakule

Český pedagog František Bakule pocházel ze selské rodiny, narodil se roku 1877 v Lidmovicích v jižních Čechách. Jeho rodiče byli šlechtění a laskaví lidé, otec se snažil vzdělávat rolníky v okolí, a matka se starala o nemocné, byla velmi oddaná bohu a chtěla, aby se z jejího syna stal kněz. Právě prostředí, z kterého pocházel, v něm budilo laskavost a smysl pro spravedlivost. Během studií v Písku si František uvědomil, že svůj život nechce zasvětit kněžství nýbrž povolání učitele. I přes nesouhlas rodiny odešel na vyšší reálku do Příbrami, v průběhu studií se často dostával do neshod s profesory, laskavé jednání mu bylo blízké naopak vystupoval proti nátlaku a rozkazům. Mezi učiteli si tak našel opravdové přátele, ale i zaryté oponenty. V druhém ročníku byl jedním ze zakladatelů časopisu „Klub encyklopedistů“. I když neabsolvoval s vyznamenáním, v roce 1897 složil závěrečnou „zkoušku způsobilosti“ a stal se tak učitelem. Jeho prvním působištěm byla škola v Rapticích u Kladna (Vrapice), následně působil v Družci u Kladna, v Kozlech, na Malé Skále, kde založil svůj druhý pěvecký sbor. V této době (1902-1912) byl přítomen i na sjezdu učitelů, kteří propagovali pokrokové postupy. V říjnu 1912 jeho sbor vystupoval na VI. Kongresu radiologie v Praze, kde se poznal s ortopedem profesorem Rudolfem Jedličkou. V roce 1913 přijal nabídku a působil v Jedličkově ústavu jako učitel dětí s tělesným postižením. Pořádal také dětský tábor v Havlíčkově Brodě, kde děti s postižením žily spolu s dětmi intaktními, založili zde noviny „Svobodné slovo“ a deník „Upír“. Počátkem roku 1919 odešel Bakule z Jedličkova ústavu a s ním i několik jeho žáků a pomocnice Lída Durdíková. O rok později založil Ústav Františka Bakule v prostorách záložní nemocnice na pražském předměstí, kde společně vzdělával děti postižené a mravně ohrožené, založil zde i svůj třetí pěvecký sbor. Později se ústav musel několikrát přesunout. Kromě výchovy a vzdělávání znevýhodněných dětí usiloval Bakule o reformu československého vzdělávání, v roce 1921 předložil Národnímu shromáždění nový koncept. V roce 1923 začal Bakule se svým sborem vystupovat v zahraničí, vystupovali ve Spojených státech, Německu, Dánsku, Švýcarsku, Maďarsku či Francii, kde kromě vystoupení sboru přednášel o nových přístupech ve výchově „umělecká výchova“, ty právě ve Francii měly největší ohlasy. V roce 1933 se ocitl Bakulův ústav ve finanční krizi a jeho činnost byla ukončena, budovy byly o čtyři roky prodány v dražbě. Během druhé světové války založil nový pěvecký sbor a napsal své rukopisy „Bakulovi zpěváčci“ a „Na Malé Skále“. Po roce 1948 však ani jeden z jeho rukopisů nemohl být vydán. V roce 1957 v Praze zemřel.¹¹⁷

¹¹⁷ FAUCHER, Francois [z francouzského originálu přeložil Oldřich Janota]: *František Bakule: enfant terrible české pedagogiky*. Praha. Portál, 1999. ISBN 80-7178-305-6

4.1 Druhé působiště ve Družci

V počátcích své kariéry působil František Bakule také v Družci. Učitelem družecké školy byl jmenován roku 1898, když do vesnice přišel nemohl ignorovat materiální bídu a sociální útlak v této době průmyslové oblasti. Rozhodl se naplno věnovat svým žákům, vnímal jako důležité připravit děti, aby v dospělosti dokázaly čelit problémům ekonomického, sociálního či politického charakteru. Jeho vizí byli samostatní jedinci, usiloval o rozvoj jejich osobnosti s pevným charakterem a morálkou. Příprava dětí na život ve společnosti je podle Bakuleho podstatnou součástí vzdělání ve škole i rodině. Proto každý večer navštěvoval místní hostinec, kde předčítal noviny a objasňoval události, které se děly ve světě. Vystupoval proti hazardu, alkoholismu a kouření. I v tak mladém věku si dokázal získat důvěru místních obyvatel a stal se jejich hlavním rádčem.¹¹⁸ Během prvních čtrnácti dnů v roli družeckého učitele sestavil svůj první pěvecký sbor, který poprvé vystoupil 15. září 1998 na slavnosti sázení stromků. Pod okny školy pak často lidé chodili poslouchat zpěv jeho žáků. Svým žákům se věnoval i ve svém osobním volnu, chodili se k němu domů učit rýsovat, mohli si půjčovat knihy z jeho soukromé knihovny, ve škole vystavoval obrazy českých malířů.¹¹⁹ Důležitou změnou v místní škole bylo Bakulovo zavedení systému samosprávy, dále seznamoval žáky s administrativní správou obce a různorodou škálou činností veřejného života. Nadčasově a také nelegálně zavedl předmět, který se později stal povinnou občanskou výchovou v Československu. Vedl diskuze a debatní kroužky, vedl děti k vlastnímu názoru. To vedlo i k založení třídního časopisu „Mladá svoboda“, ve kterém byla zveřejňována práce žáků (malby, volné texty). Časopis měl čtyři rubriky: Zprávy školní, Nauková rubrika, Obrázková rubrika a Zábavná rubrika. Časopis byl později zakázán jedním z inspektorů, s vysvětlením, že politika do školy nepatří.¹²⁰ V Družci také založil „Okrášlovací spolek“ a byl jeho jednatelem. Dostal se do sporu s místním kaplanem Martinem Kabátem, který vyzval žáky k hledání Panenky Marie v obilném poli, Bakule toto označil za nesmysl. Na žádost občanů pomohl se sepsáním stížnosti právě na Martina Kabátu, který řádně neplnil své povinnosti. Kaplan jako odplatu podal stížnost na Bakuleho u zemské školní rady, se stížností kaplan sice neuspěl, ale i přes přízeň řídícího učitele Šimandla a školního inspektora byl Bakule ze „služebních příčin“ přeložen do vsi Kozly. Pravděpodobně k jeho přeložení dopomohl i postoj k hornické stávce roku 1900, Bakule tehdy podporoval

¹¹⁸FAUCHER, Francois [z francouzského originálu přeložil Oldřich Janota]: *František Bakule: enfant terrible české pedagogiky*. Praha. Portál, 1999. ISBN 80-7178-305-6

¹¹⁹DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 177

¹²⁰FAUCHER, Francois [z francouzského originálu přeložil Oldřich Janota]: *František Bakule: enfant terrible české pedagogiky*. Praha. Portál, 1999. ISBN 80-7178-305-6 s.

horníky a také levicovou kladenskou Svobodu.¹²¹ V roce 1967 byla z iniciativy kladenských učitelů slavnostně umístěna busta Františka Bakuleho před budovu družecké školy.¹²²

¹²¹ Státní okresní archiv Kladno., *Kronika obce Družec. Díl VI., s. 235*

¹²² DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020, s. 179

5 Návrh exkurze

Historická exkurze je jednou z výukových metod, tato hromadná forma vyučování probíhá z pravidla mimo třídu. Např. návštěva muzea, archivu či galerie nebo také forma vycházky po památných místech či budovách. Hlavním principem je přímá zkušenost žáků, kteří mají možnost prohlédnout si objekty, o kterých se ve škole učí v reálné podobě a velikosti. Právě díky osobní zkušenosti mohou žáci učivo lépe pochopit a ukotvit si ho. Vhodný čas pro zařazení exkurze do výuky závisí na několika faktorech, především na cílech, daném učivu, věku a úrovni studentů a ostatních aspektech jako je čas, finance nebo třeba počasí. Exkurzi lze využít před probíráním nového tématu, aby sloužila jako úvod a vzbudila větší zájem studentů. Můžeme ji samozřejmě zařadit i do průběhu vyučování, v tomto případě může být přímá zkušenost nápomocná k pochopení dané látky. Stejně tak ji lze zařadit i na konec tématu, kdy splní účel shrnutí a ukotvení probrané látky. Jedná se o jeden ze způsobů pro zpestření výuky a motivaci studentů, žáci mají možnost se aktivně zapojit, zhodnotit nové zážitky či poznatky a propojit je s učivem.

Účelem navrhované exkurze je seznámit studenty s jejich obcí a přiblížení místní historie. Určena je pro žáky druhého stupně základní školy v rámci učiva „naše obec, region, kraj“. Jednalo by se o vycházku s předem danými stanovišti, u kterých by proběhl výklad či aktivita. Vzhledem k tomu, že se jedná především o venkovní výuku, je nutné ji zařadit za příznivého počasí. Odhadovaná délka navrhované vycházky je zhruba tři až čtyři hodiny.

5.1 Plán navrhované exkurze

Cíl exkurze: poznání obce a seznámení s její historií

Prostředí výuky: Obec Družec

Učivo: naše obec, region, kraj

Časová dotace: dopoledne (4 vyučovací hodiny)

Vyučovací metoda: Metoda přímého pozorování doplněna popisem učitele

Mezipředmětové vztahy: dějepis, výtvarná výchova

Pomůcky: Psací potřeby, telefon

Průběh exkurze:

- Učitel se se žáky setká před budovou školy, po úvodním proslovu o cílech exkurze a poučení o bezpečnosti a chování během exkurze se vydají k prvnímu stanovišti.
- Tím je kostel Nanebevzetí Panny Marie, který stojí jen pár kroků od budovy školy, během prohlídky kostela si žáci poslechnou výklad o jeho historii.
- Z kostela se žáci přesunou k prohlídce farního hřbitova, který se rozléhá za lodní částí budovy kostela, jejich úkolem bude najít náhrobek s nejstarším a nenovějším letopočtem.
- Z venku hřbitovní zdi stojí „zkamenělec“, jedná se o oválný kámen připomínající postavu člověka. Po přečtení krátkých pověstí, které jsou u kamene uvedeny, povede učitel se žáky debatu o relevantnosti jejich původu.
- Několik metrů od kostela stojí mariánský sloup, učitel pronese výklad o významu a původu této památky. Žáci si zkusí přečíst a případně přeložit text, který je vytesán do podstavce sloupu. (Zde je možnost využít technologii mobilních telefonů k výuce.)
- Cesta žáků bude směřovat ke strmé ulici „Na Panence“, uprostřed tohoto kopce je odpočívadlo, proti němuž stojí socha Spasitele Ježíše Krista. Během této zastávky si žáci vyslechnou o původu této sochy i změně jejího umístění.
- Další zastávkou kousek „pod Panenkou“ v ulici „Hlavní“ bude návštěva místního kronikáře pana Drvoty, u něj si žáci budou moci prohlédnout jeho osobní sbírku historických i současných fotografií a obrázků obce.
- Od kronikáře bude skupina pokračovat přes potok do ulice V Zátíší, přibližně v její půli nově stojí socha svatého Antonína Paduánského, učitel sdělí žákům původ této památky v naší obci. Úkolem žáků bude s pomocí internetu na mobilních telefonech vyhledat základní informace o vyobrazeném svatém.
- Cesta bude pokračovat do návrší ulice „Pod Veselovem“ žáci projdou kolem tenisových kurtů směrem k Družecké Kalvárii, kromě prohlédnutí tyčících se křížů a objasnění jejich významu si žáci mohou užít výhled na obec, především na místní kostel.
- Od tří křížů bude exkurze pokračovat k vrchu Veselov, na něm stojí dřevěná rozhledna, pod níž je odpočinkové místo. Zde je vhodný prostor pro pauzu na případné občerstvení. Dobrovolně si žáci z rozhledny mohou prohlédnout celou obec i její okolí.

- Z Veselova se žáci vydají dlážděnou stezkou k ulici hlavní, po které dojdou k obecnímu úřadu, zde si připomenou, kdo obec řídí a prohlédnou si vystavené publikace, které byly o naší obci vydány.
- Z obecního úřadu vyrazí na Náves, k pomníku padlých, připomenou si události první světové války a učitel jim přiblíží život za války v naší obci.
- Pokračování bude opět po ulici „Hlavní“ směrem k Dolnímu Bezděkovu, u této příjezdové cesty do obce stojí socha svatého Jana Křtitele, po výkladu o původu sochy si žáci opět zkusí dohledat informace o svatém. Kromě sochy je zde i tabule se znakem obce a textem „Obec Družec vás vítá“, tyto tabule jsou u každé příjezdové cesty do obce. Učitel žákům popíše znak obce a objasní jeho význam.
- Z předposledního stanoviště se žáci vydají zpět směrem ke škole, z návsi půjdou ulicí „Ke Kostelu“ kolem domu „V Rokli“ vyučující poukáže na budovu, která dnes není již v dobrém stavu a vysvětlí účely, ke kterým dříve sloužila. (Např. školní kabinet, zasedal zde MNV, klubovna pionýrů a další.)
- Vycházka skončí před budovou školy u busty Františka Bakuleho, kromě výkladu o jeho životě a působení v naší obci učitele připomene i významné učitele zdejší školy jako jsou Miroslav Chaloupka nebo Josef Diblík.
- Na konci exkurze učitel rozdá žákům pracovní list, který by měl sloužit k reflexi a ukotvení nového učiva.

Následující hodinu by měla proběhnout reflexe se žáky a společné opravení pracovního listu, dle výběru zařazení exkurze do výuky by následné vyučování ve třídě mohlo na exkurzi navázat či uzavřít probrané téma.

Návrh pracovního listu

Naučná exkurze aneb poznáme obec Družec

1) **Spojte pojmy v levém sloupci s odpovídajícím pojmem ve sloupci pravém.**

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE	VZÁCNÁ BYLINA
VLADIMÍR DRVOTA	KLUBOVNA PIONÝRŮ
ZDENĚK KOFENT	UČITEL V JEDLIČKOVĚ ÚSTAVU
DRUŽECKÁ KALVÁRIE	STAROSTA OBCE
FRANTIŠEK BAKULE	14. STOLETÍ
VESELOV	KRONIKÁŘ OBCE
DŮM V ROKLI	PAMÁTKA OBĚTÍ MORU

2) **Pokuste se načrtnout, popsat a objasnit význam znaku obce.**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) **Napište alespoň jeden účel, ke kterému byla využívána budova „V Rokli“**

.....

- 4) Vzpomeňte si či busta je na pomníku padlých a zdůvodněte proč je tato osoba významná.

.....
.....

- 5) Vybavíte si jaký letopočet byl na nejstarším náhrobku na farním hřbitově?
Od kdy se začalo pohřbívat na novém hřbitově za vesnicí?

.....

- 6) Jmenujte alespoň dvě sochy, které jsme během exkurze viděli.

.....

- 7) Napadají vás jiná zajímavá místa/objekty/památky, které bychom v obci mohli vidět?

.....

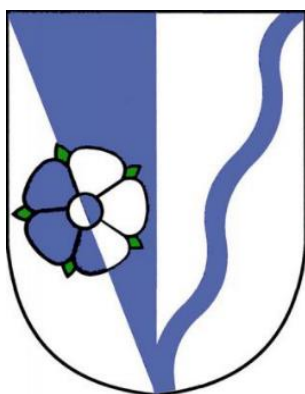
Návrh pracovního listu – řešení

Naučná exkurze aneb poznej obec Družec

1) Spojte pojmy v levém sloupci s odpovídajícím pojmem ve sloupci pravém.

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE	14. STOLETÍ
VLADIMÍR DRVOTA	KRONIKÁŘ OBCE
ZDENĚK KOFENT	STAROSTA OBCE
DRUŽECKÁ KALVÁRIE	PAMÁTKA OBĚTÍ MORU
FRANTIŠEK BAKULE	UČITEL V JEDLIČKOVĚ ÚSTAVU
VESELOV	VZÁCNÁ BYLINA
DŮM V ROKLI	KLUBOVNA PIONÝRŮ

2) Pokuste se načrtnout, popsat a objasnit význam znaku obce.

Popis

Polcený štít, jehož heraldicky pravé pole je modro-stříbrně kosmo dělené s pětilistou růží opačných barev, která má semeník opačně modro-stříbrně kosmo dělený, se zelenými okvětními lístky. Levé pole je stříbrné se šikmým vlnitým břevnem modré barvy.

Význam

Šikmé vlnité břevno = znázorňuje potok Loděnice (Kačák), který obcí protéká
Figura pětilisté (plané) růže = znázorňuje zdejší vzácné květeny (např. devaterník penízkový, hlaváč žlutavý, koniklec luční aj.), které rostou především na suché stráni pod Veselovem
Kosmé dělení pravého pole štítu = znázorňuje kopec Veselov

Využití

Součást písemného úředního styku (hlavičkový papír, vizitky zastupitelů, razítko obce)
Propagační materiály a upomínkové předměty
Označení obecního majetku

3) Napište alespoň jeden účel, ke kterému byla využívána budova „V Rokli“

Školní kabinet, byt řídícího učitele, zasedal zde MNV, klubovna pionýrů

4) Vzpomeňte si čí busta je na pomníku padlých a zdůvodněte proč je tato osoba významná.

T. G. Masaryk

První prezident Československé republiky

5) Vybavíte si jaký letopočet byl na nejstarším náhrobku na farním hřbitově?

Od kdy se začalo pohřbívat na novém hřbitově za vesnicí?

1721

1925

6) Jmenujte alespoň dvě sochy, které jsme během exkurze viděli.

Socha Spasitele Ježíše Krista

Socha svatého Jana Křtitele

Socha Antonína Paduánského

7) Napadají vás jiná zajímavá místa/objekty/památky, které bychom v obci mohli vidět?

Socha svatého Petra z Alkantary

bývalé koupaliště V Zátíští

„zázračná studánka“

mlýny

lipová alej

ZÁVĚR

Historie školství obce Družec představuje nejen historickou, ale i osobní cestu prozkoumání vzdělávacích tradic a proměn v této lokalitě. Práce, kterou jsem napsala, se snaží zachytit bohatou historii a vývoj školství v Družci od jeho počátků až po současnost.

První kapitola je přehledem historie obce, který slouží jako rámec pro porozumění vzdělávacímu prostředí. Věnuji se v ní historii obce od prvních zmínek přes vliv významných historických událostí naší země až po současnost. V hlavní kapitole se zaměřuji na samotný vývoj školství, zkoumající různá období a reformy, které ovlivnily vývoj školství ve Družci. Je rozdělena do pěti podkapitol, které se věnují počátku školství, vývoji během vlády Marie Terezie, období obou světových válek až po nedávnou historii. Ve třetí kapitole jsem věnovala pozornost památkám obce, jelikož jejich znalost považuji za důležitou součást vzdělávání a budování kulturní identity zdejších žáků. Další kapitola se zaměřuje na přínos pana Františka Bakuleho a jeho působení v obci a na vývoj místního školství. V závěrečné části mé práce jsem se zaměřila na praktické aspekty vzdělávání, konkrétně na navrhnoutou exkurzi. Tato exkurze slouží nejen k propojení učiva s reálným prostředím, ale také k ověření znalostí žáků prostřednictvím přiloženého návrhu pracovního listu.

I přes omezené zdroje jsem se snažila zachytit co nejvěrněji historii a vývoj školství v obci Družec. Doufám, že tato práce přispěje k lepšímu porozumění vzdělávacímu prostředí této lokality a osvětlí její význam v kontextu širšího historického a kulturního dědictví.

POUŽITÁ LITERATURA

Knihy:

DRVOTA, Vladimír, OLIVERIUS Miroslav, VODVÁŘKA, Václav: *Družec v běhu času*. Praha: PhDr. Josef Ženka st., 2020.

ŠVEJDA, Josef: *Místopis politického okresu kladenského/ za spolupráce učitelstva upravil Josef Švejda*. Horní město Kladno: Okresní osvětový sbor 1941.

DRVOTA, Vladimír: *Družec v opevněném pásmu 1936-1938*. Družec: Obecní úřad Družec 2023.

BĚLINA, Pavel, a kol.: *Kronika Českých zemí*. Praha: Fortuna Print 2003

ČORNEJ, Petr, a kol.: *Dějiny zemí Koruny české: I. díl: Od příchodu Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka 1992.

CHALOUPKA, Miroslav: *Družec: z historie družeckého školství*. Družec 1995.

OLIVERIUS, Miroslav: *Obec Braškov (okres Kladno): pohledy do historie 1249-1999*. Braškov: Obecní Úřad Braškov 1999

MELICHAR, František: *Paměti okresu Unhošťského*. Nákladem vlastním. Praha, 1890

VESELÁ, Zdenka: *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

FAUCHER, Francois [z francouzského originálu přeložil Oldřich Janota]: František Bakule: *enfant terrible české pedagogiky*. Praha. Portál, 1999. ISBN 80-7178-305-6

Archivní zdroje:

Státní okresní archiv Kladno, fond č. 629 Archiv obce Družec, č. inv. 7

- *Pamětní kniha obce Družce. Díl I. Zápisy Antonína Šimandla, 1927-1928, Karla Srba, 1931-1932, Václava Černého, 1933-1962, Ferdinanda Černého, 1963-1965, Miroslava Chaloupky, 1966*. Státní okresní archiv Kladno.
- *Kronika obce Družec. Díl II., Zápisy Miroslava Chaloupky, 1966-1967*. Státní okresní archiv Kladno.
- *Kronika obce Družec. Díl III. Zápisy Miroslava Chaloupky, 1966-1977, Vladimíra Drvoty, 1981-1982*. Státní okresní archiv Kladno.

- *Kronika obce Družec. Díl IV. Zápisy Vladimíra Drvoty, 1983-1990.* Státní okresní archiv Kladno.
- *Kronika obce Družec. Díl V. Zápisy Vladimíra Drvoty, 1991-2001.* Státní okresní archiv Kladno.
- *Kronika obce Družec. Díl VI. Zápisy Vladimíra Drvoty, 2002-2012.* Státní okresní archiv Kladno.

Státní okresní archiv Kladno, fond č.1301 Národní škola Družec,

- *Školní kronika, Obecná škola v Družci.* Státní okresní archiv Kladno.

Internetové zdroje:

Český statistický úřad. [online] 2023 [cit. 18. prosince 2023] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/191186757/1300722303.pdf/58801e7b-4f05-4470-908c-7295691d4dd2?version=1.3>

Základní škola a mateřská škola Družec. *O našich školách.* [online] 2023. [cit. 31. března 2024] Dostupné z: <https://www.skoladruzec.cz/o-nasich-skolach/>

Carvan, Tomáš. Družecký zpravodaj říjen 2023 [online] 2023 [cit. 3. dubna 2024] Dostupné z: http://www.obecdruzec.cz/assets/File.ashx?id_org=3271&id_dokumenty=28724

Drvota Vladimír. [online] 2023. *V Družci slavnostně odhalili a vysvětili novou sochu svatého Antonína.* Kladenský deník.cz [cit. 3. dubna 2024] Dostupné z: <https://kladensky.denik.cz/ctenar-reporter/v-druzci-slavnostne-odhalili-a-vysvetili-novou-sochu-svateho-antonina-20231108.html>

ŽENOŽIČKA, Jiří. *České školství pod vlivem válečných událostí 20. století (mikroanalýza dopadu válečných událostí na školy na Bouzovsku).* [Online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2019. [cit. 7. dubna 2024]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kzqfos/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Budova školy v roce 1921

Příloha č. 2 – Budova školy v roce 1931

Příloha č. 3 – Budova školy v roce 2014, mariánský sloup, busta Františka Bakule

Příloha č. 4 – Rekonstrukce školy v roce 2020

Příloha č. 5 – Kostel Nanebevzetí Panny Marie 1964

Příloha č. 6 - Kostel Nanebevzetí Panny Marie 2022

Příloha č. 7 - Socha svatého Jana Křtitele 2022

Příloha č. 8 - Socha svatého Antonína Paduánského 2023

Příloha č. 9 - Družecká Kalvárie 2016

Příloha č. 10 - Zkamenělec

Příloha č.1: Budova školy v roce 1921

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 2: Budova školy v roce 1931

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 3: Budova školy v roce 2014, mariánský sloup, busta Františka Bakule

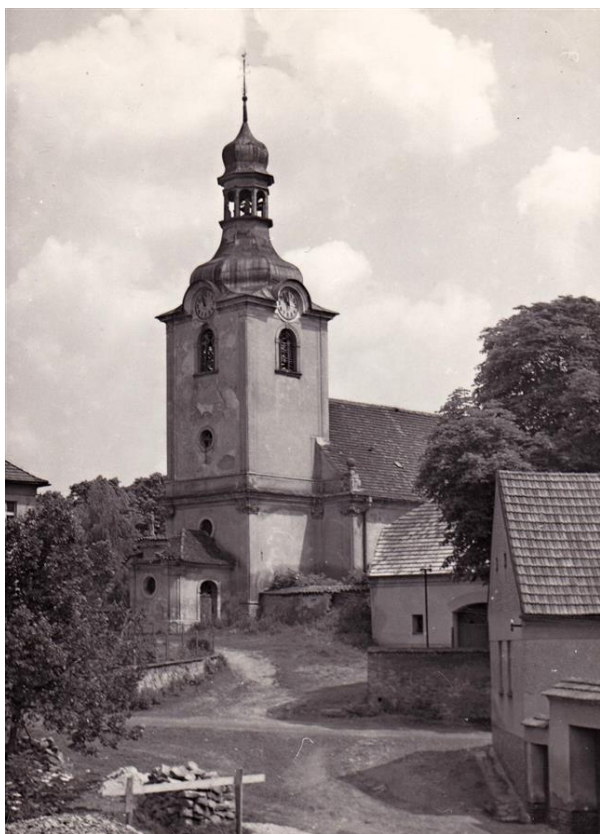
Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 4: Rekonstrukce školy v roce 2020

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 5: Kostel Nanebevzetí Panny Marie 2022/1964

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 6: Kostel Nanebevzetí Panny Marie 2022

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 7: Socha svatého Jana Křtitele 2022

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 8: Socha svatého Antonína Paduánského 2023

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 9: Družecká Kalvárie 2016

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvoty

Příloha č. 10: Zkamenělec

Zdroj: Archiv Vladimíra Drvot

